

ד תשובה

פרשות מטות-מסעי, תש"פ, מספר 1377

"לְכַתְּבָהּ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה" (יר' ב:ב)

יצחק קראוס

(במ' יא:ז-ח). אולם התורה מציינת את הקושי שבמתנות המדבר: "וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ ה' אֱ-לֹהֶיךָ זֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר בְּלִבְךָ הַתְּשֹׁמֵר מִצְוֹתָו אִם לֹא" (דב' ח:ב), ומהו הניסיון? "וַיַּעֲקֹב וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדְעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יְחִיָּה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יְחִיָּה הָאָדָם. שְׁמַלְתְּךָ לֹא בְלִתָּה מֵעֲלִיךָ וְרִגְלֶךָ לֹא בְצָקָה זֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה" (שם:ג-ד). חיים כאלו אינם חיים "נורמליים".

לסיכום: בבואנו לבחון את דור המדבר, יש להתבונן על מציאות החיים המורכבת והקשה שהתנסו בה כשלושה מיליון נפש אשר חיו יחד ללא ידיעת העתיד. אמנם אין דאגות של אוכל וביגוד, אבל גם זה מצב בעייתי. שכן, כל אדם רוצה להחליף מדי פעם בגד, לאכול משהו שונה, לשנות ולחדש. לאור זאת נראה לי, שה"הפגנות" כנגד השלטון, המופיעות בספר במדבר פעמים בודדות, יחסית לסיטואציה הקשה של שהייה במדבר, הן תעודת כבוד לבני ישראל. חברה אחרת הייתה מתפרקת מייד בעטיין של הסיבות דלעיל, ולכן ראוי דור המדבר לשבח: "זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ" (יר' ב:ב).

לאור הדברים הללו ניתן להבין את התגובה הא-לוהית למחאות של עם ישראל במדבר. המעיין בפסוקי התורה הקשים, המתארים את דרישות העם ללחם, מים או בשר, מופתע מהתגובה הא-לוהית המכילה. על אף הטענות ה"חצופות", העם זוכה למענה חיובי, ללא ענישה. בתרשים המובא בעמוד הבא, המרכז את תלונות בני ישראל במדבר, ניתן להבחין בבירור בדרך התגובה של הקב"ה למחאות העם במדבר (שימו לב לתגובות המוקפות במלבן). תלונות ענייניות, המורות על צורך חיוני כמו מים, לחם ואפילו בשר, מקבלות מענה חיובי. אולם תלונות שמטרתן היא עצם התלונה, ובעיקר, חטאים שעניינם מרידה בה' ובמנהיגותו של משה ויצירת דלגיטימציה למסע לארץ ישראל נחשבים כמרד, והמורדים נענשים על כך בחומרה. אקורד הסיום לתלונות העם סביב המים הוא שירת הבאר,

עם סיום ספר במדבר, מתבקש לבחון ולסכם את תקופת נדודי עם ישראל במדבר. שני פסוקים בתנ"ך מתמצתים את שאירע שם: "אֲרַבְעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וְאָמַר עִם תַּעֲי לִבָּב הֵם וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכַי. אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְּאָפִי אִם יִבְאוּן אֶל מְנוּחָתִי" (תה' צה:י-יא). התיאורים בפסוקים אלו אינם קלים: "אקוט", לשון קטטה ומריבה, ו"עם תועי לבב". בקוטב השני עומדים דבריו המרוממים של הנביא ירמיהו: "כֹּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבֵּת כְּלוּלֶתְךָ לְכַתְּבָהּ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה" (ב:ב). לפנינו אם כן שני תיאורים סותרים לחלוטין. הכיצד?

המענה לסתירה זו טמון בהבנת מצבם המורכב של בני ישראל במדבר. כולנו זוכרים את תיאור הדגלים במדבר, וכילדים דמיינו לעצמנו את האוהלים שציין כל דגל, כמאהל במחנה קיץ של תנועת הנוער. אבל בחשיבה ריאלית, אם נעשה חישוב פשוט, ולא סטטיסטי מקצועי, נגלה שבני ישראל מנו במדבר שניים וחצי מיליון נפש לפחות (60 ריבוא גברים לבד מטף כפול ארבע: אישה ושני ילדים לפחות).

לא זו בלבד. אנו יודעים מהכתוב ששלושים ושמונה שנים חנו בני ישראל במקום אחד, אבל הם לא ידעו זאת! הם חיכו כל יום להעלות הענן... ולהתחיל לזוז. מי מאיתנו מסוגל להיות בהמתנה שלושים ושמונה שנים, ו"לחיות על מזוודות" תקופה כה ארוכה!?

ופרשת המן – מורכבת גם היא; למקרא הפסוק: "וַיִּדְבֶּר הָעָם בְּאֶ-לֵהִים וּבַמֶּשֶׁה לְמָה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וַנִּפְשָׁנוּ קֶצֶה בַלֶּחֶם הַקֶּלֶקֶל" (במ' כא:ה) אנו תמהים במבט ראשון על כפיות הטובה של דור המדבר. הרי כמה נפלא לזכות במתת א-ל כזו: "וְהַמֶּן כְּזֹרַע גֹּד הוּא וַעֲיָנוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח. שְׁטוֹ הָעָם וְלִקְטוּ וְטָחְנוּ בְרַחֲמִים אוּ דָכוּ בַּמִּדְבָּר וּבְשָׁלוּ בַּפְּרוּר וַעֲשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן"

* הרב פרופ' יצחק קראוס, המכון הגבוה לתורה, אוניברסיטת בר אילן.

בְּמִשְׁעָנְתֶם וּמִמְדַבֵּר מִתְנַה" (במ' כא:ז-יח). מסע שהחל ב"אז ישיר משה ובני ישראל" על ים סוף, מסתיים ב"אז ישיר ישראל".

ואולי זה רמז לתלונות המוצדקות (ואכמ"ל): "אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה"; באר חפרוה שרים פרוה נדיבי העם במחקק

התגובה הא-לוהית למחאות חברתיות בספרי שמות ובמדבר:

מעמד הר סיני ובניית התשכונע

38 שנים במדבר

שנת הארבעים

מי מריבה, במדבר כ-א-יא

- ולא היה מים לעדה.
- ולו נוענו בְּנוֹע אֲחִינוּ לַפְּנֵי ה'.
- ולמה העליתנו ממצרים...
- להביא אתנו אל המקום הרע הזה...
- ומים אין לשתות.

• וירא כבוד ה' אליהם...
ודברתם אל הסלע לעיניהם... והשקית את העדה ואת בעירם.

מות מרים, שם כא:ד

- וידבר העם באל-הים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל.

• וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישׂראל.

• ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך התפלל אל ה'...

ויעש משה נחש נחשת...

• ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסף את העם ואתנה להם מים.

• אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה...

שנה שניה ליציאת מצרים

המתאוננים, במדבר יא-א-ג

- ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה'.

• ותבער בם אש ה'.

המתאווים, במדבר יא-ד-לה

- והאספסוף אשר בקרבם התאוה תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל... ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עלינו.

• ויחד אף ה' מאד ובעיני משה רע... הבשר עודנו בין שניהם טרם יכרת ואף ה' תרה בעם ויך ה' בעם מכה רבה מאד.

המרגלים, במדבר יד-א-כט

• ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא.

• ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת... הלוא טוב לנו שוב מצרימה.

• במדבר הזה יפלו פגריכם.

מחלוקת קרח, במדבר טז-ז

• ויקהלו על משה ועל אהרן... כי כל העדה כלם קדושים... אתם המתם את עם ה'.

• ויחד למשה מאד... וירא כבוד ה'... הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם פרגע.

שנה ראשונה ליציאת מצרים

מרה, שמות טו-כב-כו

- ולא מצאו מים לשתות... מה נשתה...

• ויזרהו ה' עץ...

מדבר סיני, שמות ט-א-יד

- ויסעו מאילם... מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר... כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית... ברעב.

• ולקטו דבר יום ביומו...

מסה ומריבה, שמות יז-א-ג

- יסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סיני... ויתנו ברפידים ואין מים לשתות העם... ויצמא שם העם למים... למה זה העליתנו ממצרים להמית אותי ואת בני ואת מקני בצמא.

• הנני עמד לפניך שם | על הצור בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא
לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף